

Pravopisná chyba v hodinách češtiny

Jana Svobodová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU, PdF OU
kontakt: jana.svobodova@osu.cz

Pravopisné učivo v hodinách češtiny na ZŠ

- zachovat proporcii mezi přeceňováním a nedoceňováním významu pravopisu
- vyvážené a systematicky řazené pravopisné učivo + učitelé češtiny na odborné i didaktické úrovni = předpoklad úspěchu žáků a trvalosti pravopisných znalostí i dovedností
- většina českých pravopisných jevů je odůvodnitelná z mluvnice, jen část je třeba si pamětně osvojit > **odůvodňovat**
- skutečná **pravopisná chyba** plyne z neznalosti jevu, který už měl být osvojen, zatímco tzv. relativní chyba vyvěrá jen z nepozornosti, přehlédnutí, opomenutí

Co aktuálně vadí

- teze „chybami se člověk učí“ – dovedená ad absurdum
- předimenzovaná korekční cvičení (s pravopisnými, ale i různými dalšími nedostatky) oproti vhodným korekturním (zvl. např. stylizačním vyššího typu)
- „módnost“ pravopisných korekčních cvičení a jejich zařazování od 1. stupně ZŠ (nejen chyby, ale i relativní chyby; neadekvátní výběr jazykového materiálu bez souvislostí a komunikačního vyznění)
- důsledky: **rozkolísání pravopisné úrovně**, která ještě není na 1. stupni stabilizovaná, a **přenášení pravopisné nejistoty** do vyšších ročníků (a dále do života)

Není chyba jako chyba – inspirace

- G. Juchelka (2023) ukázal rozdíl mezi otevřenými a uzavřenými úlohami didaktického testu na jedné straně a záznamem textu podle diktátu na straně druhé
- v sondě provedené u 76 žáků opavské školy, kde učí, se prokázala **největší náročnost u úkolů otevřených** (žáci měli z delšího textu **vyhledat 4 slova s chybou**); úspěšnost řešení činila 57 %
- u řešení úloh uzavřených (odlišení vadné varianty od náležité) byla úspěšnost 65 % a u diktátu, kam byly zařazeny ony 4 výrazy z didaktického testu a diktovány v rámci souvislého textu, byla úspěšnost řešení u těchto 4 slov nejvyšší – 84 %

Z čeho jsme vycházeli a co jsme sledovali

- „mor“ nevhodných korekčních pravopisných cvičení – je jich řada jak přímo v učebnicích pro ZŠ, tak v pracovních sešitech i různě zveřejňovaných didaktických materiálech zpracovaných učiteli (viz výše zmíněná módnost)
- naše sonda: úmyslně neuvádíme zdroj autentického učebnicového textu; pracovní list anonymně vyplnilo 75 žáků 3. ročníku ze 4 ZŠ z Ostravska, Opavska a Olomoucka; proběhla v červnu 2023
- cvičení jsme zarámovali jako „hru dětí na školu“, ne běžné cvičení; vysvětlili jsme předem učitelkám škol, že daný typ korekčního cvičení nehájíme a radíme je **vůbec nezařazovat**; doporučili jsme další „nápravné kroky“ i v případě tohoto experimentu

Jak si třeačky hrály na školu

Žákyně 3. třídy Bára a Lucka si hrály na školu.

„Dám ti diktát z češtiny,“ napadlo Báru.

Lucka souhlasila: „A pak dám jiný diktát zase já tobě!“

Děvčata se snažila napsat diktáty opravdu krasopisně. Možná proto jim v nich zůstaly chyby.

Najdete je a opravíte?

Bára napsala:

Na cestě se kroužil haš. Přes mláinu
přeběhl mladý srnec. Myloš mývá
obyčejně hodně skleněných kulýček.
Karolína tiše vzlykala vkoušě.

Jak si třeřačky hrály na školu

Lucka napsala:

Jezynky jsou poháskové bitosti.
Na paseku přibjehla vyla amálka.
Udastný rytíř se hbytě vidal
na cestu khradu.

Opravené chyby a jiné zásahy (celkově u 75 žáků ze 4 ZŠ)

- **1. diktát:** opravených chyb **69 %** (rozmezí v ZŠ v % = 50 – 74 – 77– 78)
- jiné zásahy (v % nezapočítané): *přez, mytinu, mítinu, mladí (srnec), myvá, umývá (místo mívá), skleněních*
- **2. diktát:** opravených chyb **58 %** (rozmezí v ZŠ v % = 37– 58 – 68 – 75)
- jiné zásahy (v % nezapočítané): *ježynky, jesynky, jezýnky, jézynky, přybjebla, údatní (rytíř), rytíř*
- + 1x *zdatný* náhradou za nespr. *údatný*

Vybrané opravené chyby v počtech i % (u 75 žáků ze 4 ZŠ)

- spr. **hbitě** – 17x, tj. **22,7 %**
- spr. **udatný** – 22x, tj. **29,3 %**
- spr. **vydal se** – 32x, tj. **42,7 %**
- spr. **bytosti** – 44x, tj. **58,7 %**
- spr. **Amálka** – 46x, tj. **61,3 %**
- spr. **mýtinu** – 54x, tj. **72,0 %**

Další komentář snad není potřeba...

Bibliografie – výběr:

- JUCHELKA, G. Několik postřehů k jazykovým cvičením. *ČJL*, 2023–2024, roč. 74 (v tisku).
- STAŇKOVÁ, B. Práce s chybou v hodinách jazykové výchovy na 1. stupni ZŠ. *Didaktické studie*, 2009, roč. 1, č. 2, s. 87–92.
- SVOBODOVÁ, J. Pravopisná chyba ve výuce češtiny na ZŠ: zamyšlení nad korekčními cvičeními a jejich dopadem. *Didaktické studie*, 2020, roč. 12, č. 1, s. 67–82.

